

Közérdekű szociológiát!

A REPLIKA folyóirat 2006. októberi (53–54) számában jelent meg Michael Burawoy „Közérdekű szociológiát” című cikke, amelyben a szociológia tudományának kritikáját fogalmazza meg, megújulási lehetőségeit elemzi, és arra próbál rávilágítani, hogy miként tudna a leghatékonyabban együttműködni a szociológia négy ága.

„Míg elődeink a világ megváltoztatásának láttak neki, mi magunk mégis legtöbbször a konzerváláshoz járultunk hozzá. A szociológia, annak érdekében, hogy megtalálja helyét a tudományos életben, önálló, specializált tudást fejlesztett ki.” – írja cikke bevezetőjében Michael Burawoy.

„A haladás dialektikája egyéni karrierünket és közös tudományunkat is irányítja. A társadalmi igazságosság, a gazdasági egyenlőség, az emberi jogok, a fenntartható környezet, a politikai szabadság vagy egyszerűen csak a jobb világ iránti eredendő vágy, amely sokunkat a szociológiához vonzott, tudományos címek hajszolásává alakult át. A haladás a fegyelmzési technikák arzenáljává válik: egységesített kurzusok, jóváhagyott olvasmányjegyzékek, bürokratikus besorolások, szigorú vizsgák, recenziók, formára szabott disszertációk, jegyzett publikációk, a mindenható CV, az álláskeresés, a kinevezési akta és aztán a kollégák és tanítványok ellenőrzése, hogy mindenki tartsa a lépést. Az eredeti morális indítást azonban az életpályára ható nyomások ellenére is ritkán lehet legyőzni, mert a szociológiai szellemiséget nem lehet ilyen egyszerűen kioltani.

A diszciplína – a szó egyéni és kollektív értelmében is – minden kényszer el-

lenére gyümölcsözőnek bizonyult. Egy évszázadot töltöttünk azzal, hogy szakszerű tudást hozunk létre, hogy a hétköznapi gondolkodást lefordítsuk a tudomány nyelvére, most azonban legfőbb ideje nekilátni a szisztematikus visszafordításnak: visszavinni a tudást azokhoz, akiktől származik, közügyet teremteni a magánproblémákból, egyszóval újraszöni a szociológia morális szálát. Ebben rejlik a közszociológia (public sociology) ígérete és kihívása, amely kiegészíti, nem pedig tagadja a professzionális szociológiát. [...]

Tizenegy tézist fogalmazok meg. Előbb a közszociológiák mai vonzerejének okairól, majd sokféleségükről és a diszciplínához mint egészhez – a diszciplínát egyszerre értve munkamegosztásként és hatalmi mezőként – való viszonyokról lesz szó. Elemzem a professzionális, a közpolitikai (policy), a köz- és kritikai szociológia mátrixát, ahogyan történetileg és országonként különböző formában megjelenik, összehasonlítom a szociológiát más tudományágakkal, végezetül azt vizsgálom meg, hogy mi teszi különlegessé a szociológiát, nemcsak mint tudományt, hanem mint morális és politikai erőt.”

Első két tézisében a szerző a közszociológia szükségessége mellett érvel, valamint a közszociológiát próbálja leírni, bemutatni. Beszél a tradicionális és organikus közszociológiáról, különbségükről és hasonlóságukról.

A harmadik tézisben a közszociológiát helyezi el a szociológia többi ága között. „A közszociológia a szociológiai munkamegosztás tágabb kontextusába illeszkedik, amely magában foglalja a közpolitikai szociológiát, a professzionális szociológiát és a kritikai szociológiát is.”

A négy szociológiai ágat Burawoy így különíti el:

„Első lépésként meg kell különböztetni a közszociológiát a közpolitikai szociológiától. A közpolitikai szociológia olyan szociológia, amely valamely megrendelő által kitűzött célt szolgál. [...]

A közszociológia ezzel szemben párbeszédre alapuló kapcsolatot teremt a szociológus és a nyilvánosság résztvevői között, amelyben a felek előhozakodnak a terveikkel, s kölcsönösen alkalmazkodnak egymáshoz. [...]

Sem közpolitikai, sem közszociológia nem létezhet olyan professzionális szociológia nélkül, amely igazi és kipróbált módszereket, felhalmozott tudást, iránymutató kérdéseket és fogalmi kereteket biztosít... A professzionális szociológia mindenekelőtt többféle, egymást részben átfedő kutatási programokból áll, amelyek saját előfeltevésekkel, magyarázatmintákkal, fogalmi eszközökkel és fokozatosan kibontakozó elméletekkel rendelkeznek. [...]

A kritikai szociológia [...] feladata, hogy a professzionális szociológia kutatási programjainak [...] alapjait elemzés tárgyává tegye. [...] A kritikai szociológia minden esetben igyekszik tudatosítani a professzionális szociológiában saját kezdeti szándékait, elhallgatásait, valamint alternatív alapokra épülő új kutatási programokat támogatni. A kritikai szociológia a professzionális szociológia kiegészítő tudománya éppúgy, ahogyan a közszociológia és a közpolitikai szociológia is kiegészítői egymásnak.”

A *negyedik tézisben* az egyes szociológiai ágak belső tagozódását, összefonódási lehetőségeit tárgyalja. Az *ötödik tézisben* szociológiai életpályákat hoz fel példaként, bemutatva azt, hogy egyes szociológusok a szociológia több ágában is tevékenykedhetnek, és életpályájuk során válhatnak az egyes ágak között.

A *hatodik tézisben* Burawoy először arra a kérdésre keresi a választ, hogy „Mi történt a szociológiával?”, majd az egyes szociológiatípusokhoz tartozó sajátos igazságesszményeket, az egyes szociológiatípusok céljait és alapjait vizsgálja.

Hetedik tézisében a szerző a szociológiai ágak egymás közötti hatalmi viszonyait mutatja be.

Ezt követően Burawoy *két tézis (8–9)* keretein belül az eddig leírtak aktuális állapotát vizsgálja az Egyesült Államokban, majd azt veszi szemügyre, hogy ez a négy ág mennyire másképpen viszonyul egymáshoz a világ különböző részein.

A *tizedik tézisében* Burawoy a tudományok felosztásával foglalkozik, a szociológiát, és egyáltalán a társadalomtudományokat hasonlítja össze a többi tudományterülettel, valamint a szociológia és más tudományok lehetséges együttműködési területeit tárgyalja.

Legutolsó tézisében Burawoy az eddigieket foglalja össze, és egy pozitív jövőképet vetít a közszociológia elé:

„Bár az intézményi változások fontosak, a közszociológia mégsem felülről, hanem alulról fog építkezni. A siker akkor jön el, ha a közszociológia megragadja a szociológusok képzeletét, ha a szociológusok saját jogán, saját érdekében ismerik fel a közszociológiát, és ha társadalmi mozgalomként viszik tovább a tudományos életen kívülre is. Ezernyi csomópontot képzelek el, amely együttműködést épít a szociológusok és nyilvánosságuk között, s végül egyetlen nagy folyamatban kapcsolódik össze. Egy évszázad kutatásaira, elméleteire, gyakorlati megoldásaira és kritikai gondolkodására építenek, és eközben számos határt – és nemcsak nemzeti határt – átívelve közös értelmezésre jutnak, aminek következtében levedlik a régi szűklátókörűséget.”

(<http://www.replika.hu/pdf/54/54-03.pdf>)

VERTETICS ÁDÁM